

היום נלמד בעזרת ה':

חולין דף קכה

(בעמוד הקודם)

משנה: קולית המת: הנוגע בעצם של מת שיש בה מוח (אפילו עצם בגודל שעורה), בין אם העצם סתומה או שיש בה נקב, גופו נטמא.

וקולית המוקדשין: הנוגע בעצם של בשר נותר (- שנותר לאחר זמן אכילתו) ידיו טמאות (ולא כל גופו), וטומאה זו היא גזירה מדרבנן.

קולית נבלה וקולית השרץ: עצם של נבלה או שרץ אינה מטמאת, אלא רק הבשר שלהם מטמא. ולכן הנוגע בעצם שלהם שיש בתוכה מוח, אם היא סתומה הוא טהור. כי אמנם העצם היא 'שומר', אבל אם אי אפשר לגעת באוכל אין השומר מטמא.

אבל אם העצם נקובה הנוגע בה טמא, כי המוח נחשב כ'בשר', ומכיון שיש נקב כחוט השערה ואפשר להכניס לתוכו שערה ולגעת במוח, העצם שהיא שומר מטמאת.

מנין שאף במשא? מניין לנו שגם הנושא קולית נבלה או שרץ נטמא? על כך נאמר בתורה בסמיכות "הנוגע" ו"הנושא", ללמד שדבר שטמא במגע טמא גם במשא, ודבר שאינו טמא במגע גם אינו טמא במשא.

נמרא: נוגע אין אבל מאהיל לא: בדין הראשון במשנה 'הנוגע בקולית של מת' כתוב שהוא רק טמא במגע אך לא באוהל.

היכי דמי? וכו': מבררת הגמרא איך מדובר? אם יש כזית בשר על הקולית, אם כן גם באוהל היא אמורה לטמא. אלא בהכרח שאין כזית בשר על העצם.

ואי דאיכא כזית מוח מבפנים: ואם יש כזית של מוח בתוך העצם, למרות שהעצם מכסה את המוח, הרי הטומאה בוקעת ועולה (כי אין חלל טפח בין המוח לעצם), וגם באוהל היא אמורה לטמא! אלא בהכרח שאין כזית מוח בפנים.

ואי מוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ: ואם המשנה סוברת שהמוח שבתוך העצם מרפא את הבשר שמחוצה לו, אם כן למרות שיש פחות מכזית בשר על העצם, אבל מכיון שהעצם מעלה ארוכה לבשר, הוא נחשב ל'אבר' שלם. ואבר שלם מטמא באהל. [רש"י כתב שאפילו אם אין כלל מוח בעצם היא מעלה ארוכה, אבל תוס' חולקים וסוברים שרק אם יש קצת מוח היא מעלה ארוכה].

ולכן מסיק רב יהודה בריה דרבי חייא שהמשנה סוברת שהמוח שבפנים אינו מעלה ארוכה לבשר שמבחוץ. ולכן העצם אינה מטמאת באוהל אלא רק במגע (כי יש עליה בשר פחות מכזית, ויש בה מוח פחות מכזית, והמוח שבפנים אינו מעלה ארוכה לבשר שבחוץ).

קושיא: במאי אוקימתא וכו': אם העמדת את המשנה שאין כזית מוח בתוך העצם, אם כן מדוע קולית המוקדשים מטמאת במגע? והרי כל הסיכה שהיא מטמאת, בגלל שהיא שימשה בשר (או מוח שדינו כבשר) של 'נותר', אך הרי אין דין 'נותר' על פחות מכזית!

ותו קולית נבלה וכו': ועוד קושיא, מדוע קולית נבלה וקולית השרץ שניקבו מטמאות? הרי אין טומאת נבלה בפחות מכזית?

תירוץ: הא לא קשיא, רישא דליכא כזית, סיפא דאיכא כזית: ברישא (בקולית המת) מדובר שאין כזית מוח בעצם, ובסיפא (בקולית המקודשין ובקולית הנבלה והשרץ) מדובר שיש כזית מוח בעצם.

קושיא: ומאי קמ"ל? וכי אנו לא יודעים שעצם של מת בגודל שעורה מטמאת? וכי אנו לא יודעים שכזית מוח של נבלה מטמא? **תירוץ: מילי מילי קא משמע לן:** בכל דבר ודבר יש חידוש. ברישא בקולית המת - החידוש הוא שמוח מבפנים אינו מעלה ארוכה מבחוץ. בקולית המקודשין - החידוש שעצם ששימשה נותר מטמאת במגע את הידיים של הנוגע בה, וכמו שאמר מרי בר אבוה. ובקולית נבלה או קולית שרץ - החידוש שאפילו אם יש כזית מוח בעצם, דוקא אם העצם ניקבה היא מטמאת,

אבל אם לא ניקבה אינה מטמאת (כי 'שומר' מטמא רק אם אפשר לגעת בטומאה בעצמה).

ביאור אחר מדוע קולית המת לא מטמאת באוהל:

אביי אמר: המשנה סוברת שמוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ. אבל מדובר במקרה ששייף את העצם והוריד ממנה שכבה אחת לרוחבה, ואז היא כבר לא יכולה להעלות יותר ארוכה לבשר. ולכן היא לא נחשבת 'אבר', ואינה מטמאת באוהל. וכמו שאמר רבי אלעזר - קולית ששייף והוריד ממנה שכבה לאורכה, והשאיר חלק מהעצם לכל אורכה בלי לשייף אותה, טמאה, כי היא עדיין מעלה ארוכה לבשר. אבל אם שייף ממנה שכבה לרוחב, אפילו הוריד ממנה רצועה במקום אחד, טהורה, כי היא כבר לא מעלה ארוכה. וסימן לדבר עץ דקל. שאם קילף ממנו שכבה לאורכו, הוא מתייבש, כי השרף אינו יכול להעלות למעלה. אבל אם קילף שכבה לאורכו והשאיר חלק מהעץ לכל אורכו שלא קילף אותו, העץ ממשיך לחיות כי השרף עולה דרך הצד ההוא עד למעלה.

ביאור אחר מדוע הקולית לא מטמאת באוהל:

רבי יוחנן אמר: מדובר שיש כזית מוח, והמשנה סוברת שמוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ. ולכן באמת הקולית מטמאת גם באוהל, ומה שאמרה המשנה "נוגע" הכוונה גם 'מאהיל', כי מצאנו שהתנא קורא למאהיל נוגע (כדלהלן).

קושיא: ואי מוח מבפנים מעלה ארוכה מבחוץ, קולית נבלה וקולית השרץ כי לא נקבו אמאי טהורים? והרי הקולית עצמה נחשבת ל'אבר', ואבר מטמא במגע!

תירוץ: אמר רבי בנימין בר גידל אמר ר' יוחנן: מדובר שהמוח שבתוך העצם התייבש, וכשמנענים את העצם הוא 'מתקשקש' - משמיע קול. ובכזה מקרה העצם לא מעלה ארוכה לבשר ואין לעצם דין של 'אבר'.

ולכן לגבי קולית של מת, יש דין שהטומאה בוקעת ועולה, ולכן הכזית מוח שבתוך העצם שדינו כבשר המת, טומאתו עולה ובוקעת מהעצם והיא מטמאת באוהל. אבל לגבי קולית נבלה, מכיון שהמוח מתקשקש אין לעצם דין 'אבר', ומכיון שהמוח מכוסה בעצם אין העצם מטמאת במגע. וגם היא לא מטמאת מדין 'שומר', משום שכאמור אם אי אפשר לגעת באוכל אין דין שומר. ולכן רק אם העצם ניקבה היא

מטמאת, משום שאז אפשר לגעת במוח, וממילא העצם היא 'שומר' ומטמאת במגע. אבל אם לא ניקבה אינה מטמאת.

א"ר אבין ואיתימא ר' יוסי בר אבין: כך גם למדנו במשנה (באוהלות) שהתנא קורא לטומאת 'אוהל' בשם 'נגיעה'. כתוב במשנה שם שהנוגע בכחצי זית של מת ביד אחת, ובידו השניה מאהיל על חצי זית אחר של מת. או שהוא נוגע בחצי זית ביד אחת, ויש חצי זית אחר של מת שמאהיל עליו (כגון שתקוע בקיר קיסם שתחוב בו חצי זית והאיש עומד מתחתיו). האיש טמא, כי שני החצאים מצטרפים לטמאות אותו. עד כאן המשנה.

אי אמרת: אם תאמר שטומאת אוהל וטומאת מגע הם אותו 'שם' (כלומר אותו סוג טומאה), מובן מדוע הם מצטרפות. אבל אם תאמר שהם שתי שמות לא מובן מדוע הם מצטרפות? והרי כתוב במשנה (שם) 'זה הכלל כל שהוא משם אחד מצטרף וטמא, משני שמות טהור'. מוכח שאוהל ומגע הם אותו שם של טומאה, ולכן כשהתנא שלנו כתב 'מגע' הוא כלל בזה גם את 'אוהל'.

קושיא: אלא מאי חד שמא הוא? אימא סיפא וכו': אם הם אותו שם, קשה מהסיפא של המשנה שם - 'הנוגע בכחצי זית, ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחצי זית, טהור'. כלומר הוא עמד תחת מדף עץ שמאהיל עליו ועל חצי זית מת, והוציא ידו מחוץ למדף ונגע בחצי זית מת אחר, אין הטומאות מצטרפות והוא טהור. ואם הם אותו סוג של טומאה מדוע הם לא מצטרפות? אלא בהכרח שהם שני סוגים, וטומאת מגע וטומאת אוהל אינן מצטרפות.

אלא קשיא רישא: אם כן קשה מדוע ברישא של המשנה ההיא, כתוב שהנוגע בחצי זית ומאהיל על חצי זית הוא טמא?

אמר רבי זירא: ברישא מדובר בטומאה רצוצה בין שני מגדלים (= ארונות). כלומר יש שני ארונות העומדים קרוב זה לזה, ואין רווח של טפח ביניהם, וטומאה מונחת בין שני הארונות, והוא הניח את ידו מעליהם. מכיון שטומאה רצוצה (שאין לה מקום טפח) בוקעת ועולה עד לרקיע, נחשב הדבר שהוא נוגע בטומאה. וממילא יש כאן שתי נגיעות בשני חצאי זיתים, ולכן הם מצטרפים. מה שאין כן בסיפא שחצי זית מטמא באוהל והשני בנגיעה, אינם מצטרפים.

לסיכום, אין ראייה מהמשנה ההיא לדברי רבי יוחנן שהתנא קורא לטומאת אוהל נגיעה.

ומאן תנא דקרי לאהל נוגע? ר' יוסי היא: אמנם מיהו התנא שאכן קורא לאוהל נגיעה? זהו רבי יוסי. ר' יוסי אומר 'תרווד' = כף מלאה עפר של מת, מטמאת במגע ובמשא ובאהל.

אמנם מובן מדוע היא מטמאת במשא ובאהל, כי כל הכף ביחד מטמאת. אבל לא מובן מדוע היא מטמאת במגע? כי הרי הנוגע בעפר אינו יכול לגעת בכל הפירורים ביחד! אלא בהכרח שכוונת רבי יוסי באומרו 'נוגע' ל'מאהיל'. מכאן אנו לומדים שהנוגע הוא מאהיל. קושיא: **והא קתני נוגע, והא קתני מאהיל:** אך הרי רבי יוסי אומר גם נוגע וגם מאהיל, ומה ההבדל ביניהם?

תירוצ: **אמר אביי:** אם הוא מאהיל בידו למטה מטפח מהתרווד, זה נקרא 'נגיעה'. ואם הוא מאהיל בידו למעלה מטפח מהתרווד זה נרא 'אהל'. [עיי' ברש"י שאביי אינו הולך בשיטת רבי יוחנן. אך על כל פנים מצאנו תנא שקורא לאוהל נגיעה].

רבא אמר: אפילו אם הוא מאהיל בידו למעלה מטפח זה נקרא 'נגיעה'. ואם הוא לא מאהיל בידו כלל אלא יש אוהל מעליו (כגון מדף) שמאהיל עליו ועל התרווד, זה נקרא 'אוהל'.

אמר רבא מנא אמינא לה: מניין אני יודע שלדעת רבי יוסי גם אם מאהיל בידו מעל טפח מהתרווד, זה נחשב למגע? מהברייתא באוהלות.

ר' יוסי אומר חבילי מטה: חבילים של מטה שתי וערב שאין ברווחים שביניהם טפח, וכן סורגים של חלונות שתי וערב שאין ביניהם רווח טפח. אם הם קבועים בפתח שבתקרה בין הבית לקומה השניה, הם חוצצים מהטומאה שלא תעבור מקומה אחת לשניה. כי הם נחשבים ל'מחיצה' ואז הטומאה לא עוברת דרך החורים.

אבל אם פרס את החבילים או הסורגים הללו באויר מעל המת, אין להם דין מחיצה. ולכן מי שמניח ידו ונוגע באויר שכנגד החור שבין הסורגים, טמא, כי הטומאה עוברת דרך החורים. ומי שמניח ידו באויר שמעל המקל של הסורגים או מעל החבל, טהור, כי הם חוצצים מהטומאה. עד כאן הברייתא.

היכי דמי: איך מדובר שם במקרה השני, כשהסורגים פרושים באויר מעל המת? אם מדובר שהם פרושים בגובה פחות מטפח מהמת, אם כן מדוע אם מניח ידו שלא כנגד הנקב הוא טהור? והרי הסורגים נחשבים כמו בגד של המת, והדין הוא שמת בכסותו מטמא כי הכסות אינה חוצצת מהטומאה. אלא בהכרח מדובר שהם מונחים למעלה מטפח מהמת, ובכל אופן רבי יוסי קורא למניח את ידו מעליהם ומאחיל על המת 'נוגע'. אם כן מצאנו תנא שקורא לאוהל נגיעה.

אמר אבי: אבי דוחה. מדובר שהם מונחים למטה מטפח, ומה שהקשית שאם כן הם נחשבים מת בכסותו ואינם חוצצים מהטומאה, אין זה נכון. כי דוקא בכגדים של מת אנו אומרים שהם לא חוצצים, כי הוא מבטל אותם למת. מה שאין כן סורגים שהוא לא מבטל אותם למת, הם כן חוצצים.

קושיא: ותהוי כטומאה טמונה בוקעת ועולה: אם הסורגים פרושים בגובה פחות מטפח, אם כן אין 'פותח טפח' בינינו למת, ואז הטומאה רצוצה והיא בוקעת ועולה. ואז גם אם מניח ידו כנגד הסורגים, הוא צריך להיות טמא! **תירוץ:** **קסבר רבי יוסי טומאה טמונה אינה בוקעת:** הוא חולק וסובר שטומאה רצוצה אינה בוקעת ועולה אלא נעצרת בגג (או הכיסוי) שמעליה, ולכן הסורגים עצמם חוצצים בפני הטומאה.